

DISKUSSION

Då man studerar de öländska stenmurarna upptäcker man snart att ämnet är brett och att deras värden är mångskiftande och beroende av vilken infallsvinkel man utgår ifrån. Vissa intressen kolliderar medan andra förenas i murarna och i inställningen till dem. Några lantbrukare hade önskat en enkel modell där man kunnat säga att det vore tillåtet att göra sina åkrar större upp till en viss areal. Detta låter sig tyvärr inte göras eftersom förhållandena varierar efter var man befinner sig och efter vad olika stenmurar representerar för värden i landskapet. Allmänt sett verkar stenmurarnas kulturvärden att överväga eftersom vi idag har relativt gott om biotoper på Öland som helhet. Tomtebystudien visar också att ett varierat och artrikt avsnitt av det öländska odlingslandskapet kan tänkas "tåla" ytterligare strukturrationaliseringar ur en biologisk synvinkel. Det bör kunna vägas in vid eventuella dispensärenden och då också ses i förhållande till de kulturvärden som berörs.

Avgiften för dispensansökningar och den höga frekvensen avslag på dispensansökningar har verkat hindrande för många lantbrukare. Istället tas ibland lagen i egna händer och stenmurar och andra biotoper tas bort utan någon form av samråd. I intervjuerna antydde även att tillkomsten av biotopskyddsreglerna drev fram flera stenmurars och stenrösens borttagande än vad som kanske annars varit fallet. Ett stort problem är att lantbrukaren ofta inte vet vilka värden hans eller hennes murar har. Att lyfta fram dessa värden ur olika infallsvinklar har därför varit viktigt och en förhoppning är att den enskilde tänker efter vad stenvuren står för innan ett beslut om eventuellt borttagande tas.

Tyvärr medger inte de resurser som för närvarande är tillgängliga för ärendehandläggning att man i dagsläget kan genomföra alla de önskvärda förändringar som utredningen föreslår. Det finns ett stort behov av mera resurser för handläggning av dispensärenden vad gäller stenmurar och odlingsrösen. Mer ekonomiska resurser skulle ge utrymme för att hantera dispenser så att samråd mellan myndighet och lantbrukare alltid ägde rum innan själva dispensansökan lämnades in och att ett utökat och fördjupat fältbesök vore obligatoriskt. Handläggarna skulle också kunna utbildas i att tolka historiska kartor för att kunna ha ett bättre underlag för sina beslut i ärendena.

Det finns hos lantbrukarna en villighet att betala för att få en kartering och utvecklingsplan utförd vad gäller stenmurarnas placering på gårdarna. Kartering av gårdar och byar skulle vara mera konstruktivt för både lantbrukare, andra som kan beröras, och för länsstyrelsen. Det skulle för länsstyrelsens del underlätta dels pågående ärenden men skulle också kunna utgöra underlag för framtida behov och minska arbetsbelastningen på sikt. En kartläggning skulle ge en bättre helhetsbild över större områden och kunna ge en uppfattning om framtiden på ett mera översiktligt sätt. På så vis kunde man utveckla en god balans mellan bevarande och fortsatt utveckling där också markägare ges tillfälle att dela med sig av sina erfarenheter. Vidare får man bättre förankrade beslut där utrymme för samråd finns. Digitalisering av samtliga historiska kartor skulle vara ovärderligt och dessutom användbart för handläggning av alla typer av ärenden inom alla länsstyrelsens områden. För att kunna genomföra detta krävs dock att man erhåller ekonomiska resurser för ändamålet.

Att man idag kan omdefiniera jordbruksmark, till exempel vid omställning av en jordbruksfastighet till golfbana, måste ses som negativt ur både biotopskyddssynpunkt och kulturhistorisk synvinkel. Lantbrukarna ser det som en orättvisa eller olikhet inför lagen att

definitionen av marken är avgörande och inte de verkliga värdena. Risken att både biologiskt och kulturhistoriskt värdefulla stenmurar och odlingsrösen förstörs är kanske större i de fall jordbruksmarken klassas om till något annat och därmed hamnar utanför bestämmelserna om biotopskydd. I dagsläget är man skyldig att anmäla till länsstyrelsen om man avser att ta jordbruksmark ur produktion.

För närvarande råder ett förbud att ta bort stenmurar, och därmed är det var och ens skyldighet att tåla vissa inskränkningar. I utredningen har det framkommit att frågan om bevarande av stenmurar och odlingsrösen ytterst är av social, ekonomisk och politisk art. Har vi råd att bevara dessa biologiska och kulturhistoriska värden? Är samhället villigt att ge ekonomisk kompensation för att bevara dessa värden? Hur ser vi på utvecklingen av det öländska landskapet och möjligheterna att sköta det i en mera långsiktig framtid? Har vi råd att förlora fler kultur- eller naturvärden? Skötseln av odlingslandskapet är idag beroende av ett ekonomiskt bärkraftigt jordbruk där man har tid och råd att avsätta resurser för skötsel av natur- och kulturvärden. Turistnäringen är beroende av att besökande turister tilltalas av det landskap de möter. Turistnäringen bidrar dock inte direkt till skötseln eller bevarandet av det öländska odlingslandskapet. Vackra vyer är gratis för besökaren, medan det för lantbrukaren kostar att sköta och bevara landskapet.

Öland är rikt på biotoper och sannolikt skulle borttagande av enstaka spridda stenmurar inte påverka flora eller fauna särskilt mycket. Stenmurar är komplexa ekologiska system och hyser en mängd olika organismer. Hur dessa påverkar varandra inom ekosystemet liksom hur de är relaterade till omgivande miljöer är emellertid inte helt klarlagt. Det finns därför ett behov av vidare ekologisk forskning inom detta område. En sådan forskning behöver även se till huruvida de organismer som lever i stenmurarna och på deras renar innebär positiv eller negativ påverkan på jordbrukets grödor. Många gånger har de negativa effekterna, exempelvis renen som refugie/uppehållsort för skadeinsekter, framhållits, medan positiv påverkan i form av exempelvis nyttoinsekter, som de för jordbruket livsviktiga pollinatörerna och rovinsekterna, kommit i bakgrunden i debatten om kantzonerna.

Det vore bra om konkreta undersökningar gjordes kring ekonomi och fältstorlekar för Ölands del, samt hur biotopskyddsreglernas konsekvenser inverkar på enskilda lantbruksföretag. Även det omvända skulle kunna vara intressant att utforska, nämligen huruvida lantbruksföretagen gynnas av biotopskyddet på längre sikt.

Enligt miljöbalken kan intrångsersättning utgå efter särskild begäran från den som fått avslag på en dispensansökan. Ett fall där intrångsersättning betalades ut har refererats i denna utredning. Vidare har synpunkter framkommit angående att man också bör kunna pröva möjligheten för den enskilde att begära intrångsersättning i fall då man till exempel fått avslag på att ta bort en värdefull fägata (vallgata) och rekommenderats att i stället anlägga en ny brukningsväg vid sidan av.

Utredningen har även visat att länsstyrelsen behöver gå ut med mer information om biotopskyddet och värden i odlingslandskapet, inte bara till lantbrukare, utan även till myndigheter som tex Vägverket, kommuner, regionförbund, samt inte minst till entreprenörer och allmänheten.